

INVEST

#NewWelfareState

Pitkä välimatka voi lisätä nuoren riskiä jäädä koulutuksen ulkopuolelle – etenkin toisen asteen kouluverkon kattavuus tärkeää

Suomalaisten oppimistulokset ovat heikentyneet 2000-luvulla selvästi, ja erot parhaiten ja huonoiten menestyvien oppilaiden välillä ovat kasvaneet. Nuorten koulutustaso on laskenut ja on nyt OECD-maiden keskitason alapuolella.

Kouluverkon kattavuus vaikuttaa nuorten opiskeluvalintoihin. Etenkin toisella asteella pitkät välimatkat voivat lisätä nuorten riskiä jäädä koulutuksen ulkopuolelle. Korkeakoulutukseen pääsyn yhteys vanhempien koulutustasoon on voimakas, eikä se ole heikentynyt korkeakouluverkon laajenemisen myötä – vaan vahvistunut.

Välimatka vaikuttaa merkittävästi nuorten toisen asteen opiskeluvalintoihin

Toisen asteen kouluverkon kattavuus vaikuttaa nuorten opiskelupäätöksiin. Pitkä välimatka tai huonot kulkuyhteydet lisäävät sekä opiskelun rahallisia että sosiaalisia kustannuksia nuorille. Keskimäärin nuoret suosivatkin koulutusvaihtoehtoja, jotka sijaitsevat lähempänä heidän kotiaan.

Tutkimus osoittaa, että kun etäisyys lähimpään lukioon kasvaa, nuorten lukioon hakeminen vähenee. Lisäksi välimatka nostaa huomattavasti nuorten riskiä jättää opiskelu kesken.

Pojat reagoivat välimatkaan tyttöjä herkemmin. Pojat pärjäävät koulussa muutenkin keskimäärin huonommin ja kouluttautuvat matalammin kuin tytöt. Kouluverkon karsiminen voikin pahentaa sukupuolten välistä koulutuseroa entisestään.

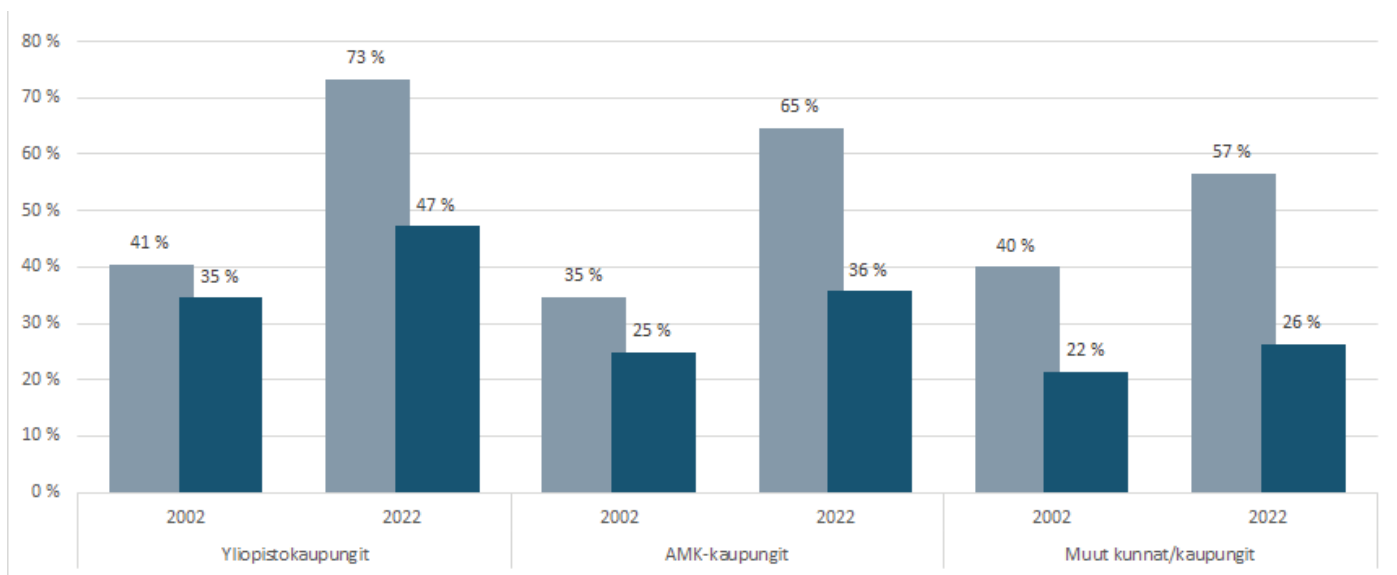
Jos kouluverkkoa karsitaan, se todennäköisesti näkyy nuorten koulutusvalinnoissa. Pahimmillaan kouluverkon harveneminen voi lisätä riskiä katkonaisiin koulutuspolkuihin ja hidastaa toiselta asteelta valmistumista.

Korkeakouluverkon laajentaminen on hyödyttänyt erityisesti korkeakoulutettujen vanhempien lapsia

Suomen korkeakoulupolitiikka on viime vuosina pyrkinyt parantamaan kokonaisten ikäluokkien koulutusastetta. Samalla tavoitteena on ollut, että kaikille olisi tarjolla yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautumiseen perhetaustasta riippumatta.

Toisaalta korkeakoulutusjärjestelmää on kehitetty myös alueellisen yhdenvertaisuuden ja kattavuuden näkökulmasta. Korkeakouluverkko onkin laajentunut 20 vuodessa huomattavasti sekä määrällisesti että alueellisesti. Syynä on erityisesti vuoden 2002 ammattikorkeakoulu-uudistus, jonka yhteydessä otettiin käyttöön ylempi AMK-tutkinto.

Korkeakouluverkon laajentaminen on helpottanut kaikkien suomalaisten pääsyä korkeakoulutukseen. Se näyttää kuitenkin hyödyttäneen erityisen paljon korkeakoulutettujen vanhempien lapsia. Ero todennäköisyydessä, jolla korkeakoulutettujen ja ei-korkeakoulutettujen vanhempien lapset suorittavat korkeakoulututkinnon, on yli kaksinkertaistunut. Vuonna 2002 ero oli 12 %, vuonna 2022 jo 28 %.

Kuvio 1.

26–35-vuotiaiden todennäköisyys suorittaa korkeakoulututkinto vanhempien koulutustason mukaan yliopisto- ja AMK-kaupungeissa ja muilla paikkakunnilla vuosina 2002 ja 2022. Karonen & Erola 2024.

Vuonna 2022 nuorten, joiden vanhemmilla on korkeakoulutus, todennäköisyys suorittaa korkeakoulututkinto oli 66 %. Nuorilla, joiden vanhemmilla ei ole korkeakoulutusta, vastaava luku oli 38 %.

Vuonna 2002 vanhempien koulutustastaan liittyvät erot korkeakoulutuksen suorittamisessa olivat erityisen pieniä yliopistopaikkakunnilla. Sen sijaan vuonna 2022 nämä erot olivat erityisen suuria sekä yliopisto- että AMK-paikkakunnilla. Korkeakouluverkon laajeneminen ei siis ole ratkaissut ongelmaa, vaan näyttää pikemminkin olevan osa sitä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin 26–35-vuotiaiden todennäköisyyttä korkeakoulututkinnon suorittamiseen vanhempien koulutustason mukaan suomalaisissa kunnissa vuosina 2002 ja 2022.

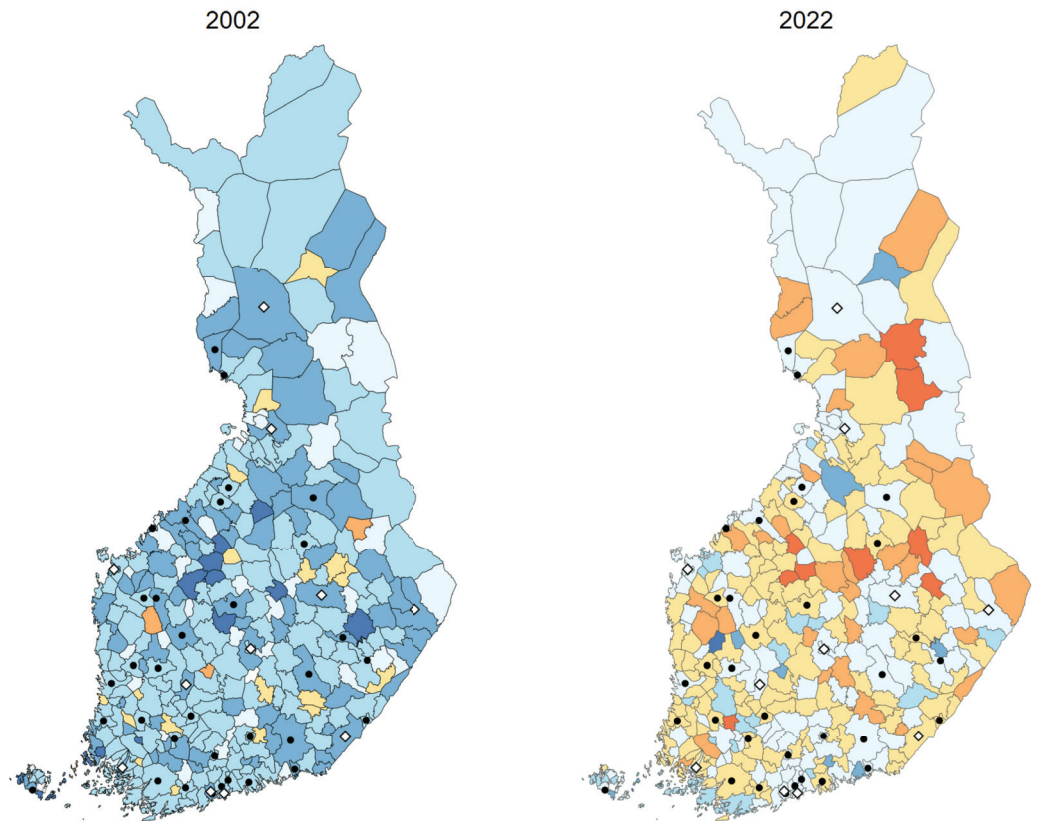
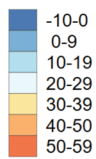
Kirjastoilla tärkeä merkitys lukutaidon edistäjinä

Vapaa-ajan lukeminen on yhteydessä lukutaidon kehittämiseen lapsilla ja parempaan luetun ymmärtämiseen nuorilla ja aikuisilla. Erityisen tärkeää on kirjojen lukeminen – tutkimuskatsausten mukaan digitaalisissa ympäristöissä lukeminen ei edistä luetun ymmärtämistä yhtä hyvin. Kirjastoilla on erittäin merkittävä rooli niin lasten kuin aikuisten vapaa-ajan lukuharrastuksen tukemisessa, mutta niiden rahoitus ja sen seurauksena kokoelmat ovat merkittävästi supistuneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Kirjastojen rahoituksen turvaaminen on keskeistä, jotta niin lapsille, nuorille kuin aikuisillekin suunnattua pitkäjänteistä lukutaitotyötä voidaan jatkaa.

Suositukses:

- Suomalaisen koulutustason nostaminen edellyttää kattavaa toisen asteen kouluverkkoa.
- Alueiden ja kuntien näkökulmasta koulutustarjonnan varmistaminen voi olla keino torjua muuttotappiota ja saada nuoret pysymään alueella.
- Pelkkä alueellisesti kattava korkeakouluverkko ei kuitenkaan ole riittänyt tasoittamaan perhetaustaeroja korkeakoulutukseen hakeutumisessa. Nuorten, joiden vanhemmilla ei ole korkeakoulutusta, hakeutumista korkeakoulutukseen pitää tukea. Siihen tarvitaan nopeasti uusia keinoja sekä valtakunnallisesti että alueellisesti.
- Vapaa-ajan lukeminen on yhteydessä lukutaidon ja luetun ymmärtämisen kehittämiseen. Kirjastojen merkitys lukuharrastuksen tukemisessa on suuri, ja niiden rahoitus on tärkeää turvata.

Todennäköisyyksien
välinen erotus
(KK vanhemmat - muut)
% yksikkö

Kuvio 2.

Korkeakoulutettujen vanhempien lasten ja ei-korkeakoulutettujen vanhempien lasten välinen ero todennäköisyydessä suorittaa itse korkeakoulututkinto 26–35-vuotiaana vuosina 2002 ja 2022.

Karonen & Erola 2024.

Lisätietoja

Yliopistonlehtori Irene Prix,
irene.prix@utu.fi, 050 433 8088

Professori Jani Erola,
INVEST-tutkimuskeskuksen johtaja, jani.erola@utu.fi, 040 512 5286

Erikoistutkija Esa Karonen,
esa.karonen@utu.fi, 029 450 4813

Professori Johanna Kaakinen,
johkaa@utu.fi, 050 576 9565

Lähteet

- Armila, Päivi, Mari Käyhkö, ja Ville Pöysä. 2018. "On the educational edges of a learning society: the Finnish hinterland as a framework of educational choices for young people". *Journal of Youth Studies* 21 (9): 1198–1215.
- Falch, Torberg, Päivi Lujala, ja Bjarne Strøm. 2013. "Geographical constraints and educational attainment". *Regional Science and Urban Economics* 43 (1): 164–76.
- Knutsen, Tora K, Jørgen Modalsli, ja Marte Rønning. 2020. "Distance and choice of field: Evidence from a Norwegian college expansion reform". *Statistics Norway Discussion Papers* 932.
- Prix, Irene, Outi Sirniö, ja Juhani Saari. 2024. "Better close to home? Geographical and socioeconomic constraints on gendered educational transitions at the upper secondary level". *Research in Social Stratification and Mobility* 89:100879.
- Tuuva-Hongisto, Sari, Ville Pöysä, ja Päivi Armila. 2016. "Syrjäkylien nuoret–unohdetut kuntalaiset". Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiön, Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 99.
- Vanttaja, Markku, ja Tero Järvinen. 2006. "The young outsiders: the later life courses of 'drop out youths'". *International Journal of Lifelong Education* 25 (2): 173–84.
- Virtanen, Hanna, ja Krista Riukula. 2021. "The effect of access to post-compulsory education: Evidence from structural breaks in school supply". *ETLA Working Papers* 85. <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Working-Papers-85.pdf>.
- Suhonen, Tuomo ja Karhunen, Hannu. 'The Intergenerational Effects of Parental Higher Education: Evidence from Changes in University Accessibility'. *Journal of Public Economics* 176 (1 August 2019): 195–217. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2019.07.001>.
- Torppa, M., Niemi, P., Vasalampi, K., Lerkkanen, M. K., Tolvanen, A., & Poikkeus, A. M. (2020). Leisure reading (but not any kind) and reading comprehension support each other—A longitudinal study across grades 1 and 9. *Child development*, 91(3), 876–900.
- Ulvinen, E., Psyridou, M., Lerkkanen, M. K., Poikkeus, A. M., Siekkinen, M., & Torppa, M. (2024). Developmental leisure reading profiles and their association with reading skills across Grades 1–9. *Learning and Individual Differences*, 109, 102387.
- Altamura, L., Vargas, C., & Salmeron, L. (2023). Do new forms of Reading pay off? A Meta-analysis on the relationship between leisure digital reading habits and text comprehension. *Review of Educational Research*, 00346543231216463.
- OKM (2023). *Sivistyskatsaus 2023*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164564>